

POSTANOWIENIE

16 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jacek Grela

SSN Krzysztof Wesołowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 16 maja 2023 r. w Warszawie,
zażaleń pozwanych M.F., Spółdzielni w W. i M.O.

na wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie

z 10 grudnia 2021 r., V Ca 117/21,

w sprawie z powództwa J. B.

przeciwko Spółdzielni w W., M.F., M.O., W.Ć., W.K., K.K. i M.Ć.

o ustalenie,

1. oddała zażalenie Spółdzielni w W.;

2. uwzględniając zażalenia M.F. i M.O., uchyla zaskarżony wyrok, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 10 grudnia 2021 r. Sąd Okręgowy w Warszawie uchylił wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z 6 października 2020 r., którym Sąd ten oddalił powództwo J.B. przeciwko Spółdzielni w W., M.F., M.O., L.Ć., W.Ć., W.K. i K.K. o stwierdzenie nieistnienia praw odrębnej własności lokali nr [...], położonych w budynku przy ul. [...] i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania temu Sądowi, pozostawiając mu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd drugiej instancji uznał, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, albowiem oddalił powództwo z uwagi na brak interesu prawnego po stronie powoda. W ocenie Sądu Okręgowego dokonana przez Sąd Rejonowy ocena zgromadzonego materiału dowodowego w tej materii była błędna. Zdaniem Sądu drugiej instancji Sąd Rejonowy zaniechał również oceny materiału dowodowego sprawy przez pryzmat przesłanek z art. 58 k.c., co dodatkowo przesądza o zaniechaniu rozpoznania istoty sprawy. W związku z tym Sąd Okręgowy zalecił, aby rozpoznając ponownie sprawę, Sąd Rejonowy ustalił i ocenił przesłanki wykazywane przez powoda w aspekcie istnienia czy też nieistnienia praw pozwanych do lokali ustanowionych na ich rzecz aktami notarialnymi z 2015 r.

Zażalenie na powyższy wyrok złożyła pozwana M.F., zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzuciła naruszenie art. 386 § 1 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że Sąd drugiej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, oraz że wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Wskazując na ten zarzut, pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Zażalenie wniosła także pozwana M.O., zaskarżając wyrok w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzuciła naruszenie art. 386 § 1 i 4 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, a także iż wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Wskazując na ten zarzut, pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Zażalenie wniosła również pozwana Spółdzielnia w W., zaskarżając wyrok w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzuciła naruszenie art. 386 § 4 w zw. z art.

189 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że nierozpoznanie istoty sprawy przez Sąd pierwszej instancji polega na odmowie powodowi interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c., w sytuacji gdy taki interes zdaniem Sądu przysługuje powodowi ze względu na rzekomą sprzedaż części wspólnych nieruchomości oraz rzekome zaniżenie cen sprzedaży, podczas gdy omawianie okoliczności nie determinują interesu prawnego powoda, a zatem nie doszło do nierozpoznania istoty sprawy. Wskazując na ten zarzut, pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Środek odwoławczy unormowany w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. jest szczególnym rodzajem środka zaskarżenia, albowiem nie służy ocenie prawidłowości czynności procesowych sądu podjętych w celu wydania rozstrzygnięcia co do istoty sprawy ani także zaprezentowanego przez ten sąd poglądu na temat wykładni prawa materialnego mającego zastosowanie w sprawie. Kontrola dokonywana przez Sąd Najwyższy w tych granicach nie zmierza ani do oceny zasadności żądania pozwu, ani także apelacji i nie polega na merytorycznym badaniu stanowiska sądu drugiej instancji, co do przepisów prawa materialnego mających zastosowanie w sprawie. Zażalenie na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji ma służyć jedynie poddaniu kontroli, czy zostało ono prawidłowo wydane. Sąd Najwyższy ocenia, czy stwierdzone przez sąd odwoławczy okoliczności są tymi, które w świetle art. 386 § 4 k.p.c. usprawiedliwiają wydanie orzeczenia kasatoryjnego, zamiast reformatoryjnego, i – w zależności od wyniku – albo oddala zażalenie, albo uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania (zob. np. postanowienia SN: z 26 września 2014 r., IV CZ 49/14; z 2 października 2014 r., IV CZ 54/14; z 31 stycznia 2018 r., I CZ 8/18; z 22 października 2020 r., IV CZ 63/20).

W związku z powyższym oddaleniu podlegało zażalenie pozwanej S., gdyż odnosiło się ono do meritum zaskarżonego rozstrzygnięcia (czemu służy skarga kasacyjna), a nie kwestii rozpoznania bądź nierozpoznania istoty sprawy (w rozumieniu, o którym będzie mowa poniżej). W zażaleniu zawarto bowiem wyłącznie merytoryczną polemikę ze stanowiskiem Sądu Okręgowego odnośnie do

interesu prawnego po stronie powoda, co nie jest dopuszczalne w ramach środka zaskarżenia przewidzianego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c.

Odnosząc się natomiast do dwóch pozostałych zażaleń, należy wskazać, że zgodnie z art. 386 § 4 k.p.c. uchylenie wyroku połączone z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji może nastąpić w razie nierozpoznania istoty sprawy przez ten sąd oraz gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Podstawą wydania zaskarżonego wyroku była ta pierwsza przesłanka.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazano wielokrotnie, że nierozpoznanie istoty sprawy, w rozumieniu powyższego przepisu, jest wadliwością rozstrzygnięcia polegającą na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź zaniechaniu zbadania przez ten sąd materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów stron z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (zob. np. postanowienia SN: z 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22; z 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003, z. 3, poz. 36; z 19 czerwca 2013 r., I CSK 156/13; z 25 czerwca 2015 r., V CZ 35/15; z 7 kwietnia 2016 r., II CZ 6/16). Nierozpoznanie istoty sprawy zachodzi także w przypadku dokonania przez sąd pierwszej instancji oceny prawnej żądania bez ustalenia podstawy faktycznej, co wymagałoby poczynienia kluczowych ustaleń po raz pierwszy w instancji odwoławczej; w takiej sytuacji uzasadnione jest uchylenie orzeczenia ze względu na respektowanie uprawnień stron wynikających z zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego (zob. postanowienia SN: z 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 68; z 23 września 2016 r., II CZ 73/16; z 24 stycznia 2017 r., V CZ 92/16).

Rozpoznanie istoty sprawy wymaga zawsze prawidłowego zidentyfikowania jej przedmiotu; bez tego zabiegu nie jest możliwe dokonanie oceny żądania pozwu w płaszczyźnie prawa materialnego. Nie jest możliwa zaś ocena tego przedmiotu w sytuacji, gdy uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia uniemożliwia prześledzenie

rozumowania sądu pierwszej instancji (zob. postanowienie SN z 19 stycznia 2018 r., I CZ 145/17).

Analiza uzasadnienia wyroku kasatoryjnego w niniejszej sprawie prowadzi do wniosku, że Sąd Okręgowy niewłaściwie zinterpretował przesłanki orzeczenia kasatoryjnego ujęte w art. 386 § 4 k.p.c.

Sąd Rejonowy w motywach zaskarżonego orzeczenia stwierdził, że powód nie ma interesu prawnego w dochodzeniu ustalenia nieistnienia prawa odrębnej własności lokali nr [...], wyjaśniając, iż J.B. nie wykazał, aby ustanowienie prawa własności odrębnej lokali naruszało jego prawa. Tym niemniej Sąd pierwszej instancji rozważył dodatkowo także sytuację, w której powód posiada interes prawny, wskazując na inne przyczyny oddalenia dochodzonego roszczenia.

Sąd ten w zaskarżonym wyroku rozstrzygnął zatem o żądaniu powoda i odniósł się do jego materialnoprawnej podstawy w kontekście twierdzeń stron oraz zarzutów, przede wszystkim ustalając, że przesłanki warunkujące interes prawny w ustaleniu nieistnienia prawa własności odrębnej lokali nie zostały spełnione. Niemniej rozważył również zasadność żądania pozwu w sytuacji, gdyby przyjąć, że powodowi przysługuje interes prawny w niniejszej sprawie. Nie można zatem zgodzić się z twierdzeniem Sądu Okręgowego, że przesłanki zastosowania prawa materialnego, a tym samym stanowiące podstawę żądania pozostały poza zakresem rozważań Sądu Rejonowego. Jeżeli natomiast nie zostały one zbadane przez Sąd Rejonowy w wystarczającym zakresie, jak to uznał Sąd Okręgowy, to nie było przeszkód, aby takiej pogłębionej analizy – bez potrzeby przeprowadzania postępowania dowodowego w całości, a nawet w istotnej części – dokonał Sąd drugiej instancji.

Niedostatki oceny prawnej dochodzonego roszczenia, wyrażonej przez sąd pierwszej instancji, nawet w razie konieczności wyjaśnienia innych okoliczności faktycznych oraz częściowego uzupełnienia postępowania dowodowego, nie mogą być kwalifikowane jako nierozpoznanie istoty sprawy (postanowienie SN z 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12). Niedostateczne rozważenie prawa materialnego, w tym nawet pominięcie przesłanek wynikających z art. 58 k.c., nie

może być zatem kwalifikowane jako nierozpoznanie istoty sprawy. Uzupełniającej oceny może bowiem dokonać sąd odwoławczy.

Uważna lektura motywów rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji pozwala stwierdzić, z jakich przyczyn Sąd pierwszej instancji oddalił powództwo. Należy również podkreślić, że Sąd ten poczynił ustalenia faktyczne istotne dla rozstrzygnięcia sprawy i ocenił merytorycznie – według wskazanych przepisów prawa materialnego – ustalony stan faktyczny, uznając, iż roszczenie nie jest zasadne. Odmierna ocena prawna Sądu drugiej instancji nie uzasadnia wniosku, iż Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy.

Zauważenia również wymaga, że skoro konstrukcja apelacji jako środka zaskarżenia, a w efekcie także postępowania apelacyjnego prowadzącego do jej rozpoznania, zakłada, że sąd drugiej instancji ma obowiązek z urzędu raz jeszcze dokonać subsumpcji ustalonego stanu faktycznego pod mające zastosowanie w sprawie przepisy prawa materialnego, to niedostateczne – zdaniem tego sądu – rozważenie przez sąd pierwszej instancji prawa materialnego mającego zastosowanie w sprawie oczywiście nie może być kwalifikowane jako nierozpoznanie istoty sprawy (postanowienie SN z 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12). Sąd drugiej instancji jest zobowiązany zatem samodzielnie dokonać oceny prawnej dochodzonego żądania i skonfrontować ją z zaskarżonym orzeczeniem oraz uzasadniającymi go motywami. Jeżeli sąd odwoławczy – w odmienny sposób niż sąd pierwszej instancji – ocenia, że po stronie powoda zachodzi interes prawny w dochodzeniu roszczenia (art. 189 k.p.c.), ale sąd pierwszej instancji rozważył zasadność żądania pozwu również w przypadku istnienia po stronie powoda takiego interesu, nie dochodzi do nierozpoznania istoty sprawy przez sąd pierwszej instancji.

Na marginesie należy dodać, że Sąd Najwyższy miał na względzie, iż pismem procesowym z 23 grudnia 2022 r., skierowanym do Sądu Okręgowego w Warszawie, sprecyzowanym pismem procesowym z 18 lutego 2023 r., powód cofnął pozew ze zrzeczeniem się roszczenia. Nie spowodowało to jednak cofnięcia przedmiotowych zażaleń. Nie było więc podstaw do umorzenia postępowania zażaleniowego jako bezprzedmiotowego, chociażby mając na uwadze

art. 203 § 4 k.p.c. Do oceny skuteczności cofnięcia pozwu i podjęcia stosownych czynności uprawniony będzie Sąd *meriti*.

Z przytoczonych względów, na podstawie art. 394¹⁴ i art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie (art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c.).